

Verdeling van poko PK naar PK 1 en PK 2

(Door Jan L. Verhoeven; uit: *Perfinpost* nr. 117, april 2016)

Inleiding

In oktober 1991 verscheen mijn "Catalogus van de perfin van Nederland en OG", waarin de poko PK was opgenomen. Niet lang daarna meldde ons lid Jac M. van der Hoorn dat er verschillende perforaties PK waren. Vervolgens heeft Ruud J. Hammink hier uitgebreid onderzoek naar gedaan en het resultaat daarvan in maart 1994 gepubliceerd in het boekje "De poko perforatie PK"¹⁾. Zijn conclusie was onder andere dat er twee poko's PK bestaan. Achteraf kunnen we stellen dat hier veel te weinig aandacht voor is geweest. In onze veilinglijsten nadien en in de tweede editie van de catalogus in oktober 2007 werd er nog steeds van PK gesproken in plaats van PK 1 of PK 2. In dit artikelje wil ik voor deze interessantste poko opnieuw de aandacht vragen.

De oudste geschiedenis van de poko's in Nederland

De POKO frankeermachine met (poko N met 4 gaatjes erboven) werd in Nederland voor het eerst gedemonstreerd op de Internationale Tentoonstelling van moderne Kantoorinrichtingen en Administratie te Amsterdam. Deze tentoonstelling "ITKA"²⁾ werd op dinsdag 2 mei 1911 geopend door de minister van Landbouw en Handel en duurde tot half juni 1911. Voorafgaand, op 20 maart 1911 was aan het adres Piet Heinstraat 74 in Den Haag een filiaal opgericht van de Belgische Société Belgo-Hollandaise de Distributeurs "Automatiques Sa, te Brussel die de Affranchisseuse Controleuse POKO" ging verkopen. Tot 1922 heeft deze firma in Nederland 13 POKO machines³⁾ verkocht aan bedrijven die de volgende poko's hebben gebruikt: ALM 2, B&H, CSE, G, GF, H, HAL, JdP, UA, PJP, SHV, VPC en WZ.

Waarschijnlijk was de fabrikant van de POKO machines, de Duitse firma Dapag-Efubag, niet zo tevreden met de verkoopresultaten want hij plaatste op 13 december 1919 in het Algemeen Handelsblad de volgende advertentie (afbeelding 1):

Afbeelding 1

In Het Vaderland van 29 december 1922 lezen we hiervan als resultaat dat de heer G.M. Dehlinger van het gelijknamige bedrijf in Den Haag de vertegenwoordiging op zicht neemt en de POKO machines in Nederland gaat verkopen (afbeelding 2).

In aansluiting op bovenstaande annonce, heb ik de eer mede te deelen, dat mij door de B 7935 30

**DEUTSCHE POST- EN
EISENBAHN-VERKEHRSWESSEN A. G.**

de vertegenwoordiging voor Nederland en Koloniën is opgedragen voor hare producten: „**POKO**” (porto-controlekas); „**BIREKA**” (theaterkas met rol-biljetten), posterijen-machines, automaten, enz.

G. M. DEHLINGER.

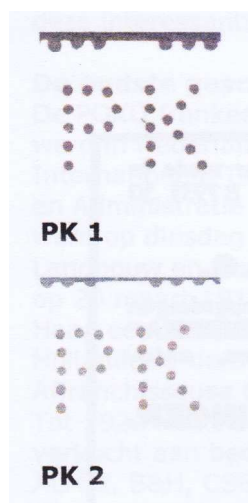
's-Gravenhage,
Papestraat 22,
(1e Etage)

29 December 1922.

Afbeelding 2

De heer Dehlinger kiest ervoor om het eerder in Duitsland ingevoerde "poko-normaal" alfabet ook in Nederland in te voeren. De hierboven genoemde poko's hebben een nogal van elkaar afwijkend lettertype en soms verticale plaatsing van de letters, de volgende geleverde machines krijgen dan de genormaliseerde uitvoering van de poko's. Ook schaft de heer Dehlinger drie POKO machines aan met de letters GM⁴⁾ van zijn voornamen en tweemaal PK van PoKo (Porto Kontrol). Deze machines zijn voor eigen gebruik en voor het geven van demonstraties aan potentiële respectievelijk nieuwe relaties, vooruitlopend op de levering van een POKO machine aan een bedrijf en voor het inzetten als tijdelijk gebruik bij bedrijven bij moeilijkheden met hun eigen machines.

Het verschil tussen PK 1 en PK 2 (Afbeelding 3).

De verschillen tussen PK 1 en PK 2 zijn niet eenvoudig maar wel met zekerheid vast te stellen. Bij PK 1 is gaatje P9 ovaal en bij PK 2 is gaatje P10 ovaal. Het verschil is nog duidelijker zichtbaar bij het vergelijken van de P9 en P10 tezamen. Dan is P9 ovaal en P10 mooi rond bij PK 1 en omgekeerd P10 ovaal en P9 mooi rond bij PK 2. En zijn deze verschillen zelfs met een "geoefend" blote oog waarneembaar. Een ander verschil is de afstand van de letters P en K. Deze is bij PK 2 0,1 à 0,2 millimeter groter dan bij PK 1.

PK 1 komt voor in de volgende NVPH catalogusnummers: 60, 61, 62, 65, 72, 75, 81, 107, 108, 109, 111, 158, R2, R4, R5, R6, R8, R9, R10, R12, R13, R14, R18, R19, R20, R22, R23, R25 en R26 (de zegels 107, 108 en 109 zijn ook kopstaand bekend).

PK 2 komt voor in de volgende NVPH catalogusnummers: 81, 111, 113, 153, 155, R2, R4, R5, R8, R10, R11, R12, R13, R14, R15 en R18.

Bovenstaande indeling is voor veel verzamelaars voldoende, maar verzamelaars gespecialiseerd in Nederlandse poko's, zoals ik zelf, willen aantonen wat er met deze twee POKO machines gebeurd is. Bij welke bedrijven en wanneer ze zijn gebruikt als demonstratie of vervangende machine als hun eigen machine niet gebruikt kon worden.

Waar en wanneer zijn de POKO machines PK 1 en PK 2 gebruikt?

Ruud Hammink heeft in zijn artikel¹⁾ al, met de nodige vraagtekens omgeven, aangegeven bij welke gebruikers en in welke periodes PK 1 en PK 2 zijn gebruikt. Ik kan daarbij een aantal vraagtekens oplossen en geef daarbij aan, zo ver bekend, welke zegels zijn gebruikt.

Het vroegst bekende gebruik van de poko PK 1 is op een brief van 27 januari 1923 van de firma D. Hudig gefrankeerd met 2 zegels 71. Het is aan te nemen dat Hudig een POKO machine kocht met de poko DH en dat deze uit Duitsland moest overkomen met een perforatie blokje DH. Tot de levering daarvan zouden ze dan de uitleen machine met poko PK 1 hebben gebruikt. Op 8 mei 1923 is het vroegst bekende gebruik van de poko DH. Waarschijnlijk is de POKO machine met de poko PK 1 toen teruggegaan naar de vertegenwoordiger Dehlinger in Den Haag.

Hierna een overzicht van bekende gegevens van het gebruik van de poko PK 1: Van 17-9-1923 is een brief bekend van D. Hudig met 2 zegels 71 met kopstaande poko PK 1. Dit duidt op nieuwe problemen. Van 21-7-1924 is een brief bekend van de gebruiker Borneo Sumatra Handel Maatschappij (poko BSM) met zegel 109 (Afbeelding 4).

In de loop van 1924 is een zegel bekend met stempel Schiedam. Deze lijkt gebruikt te zijn bij de gebruiker van poko HAV. In 1924 of 1925 zijn de zegels 109, 158 en R2 bekend met stempel Haarlem. In Haarlem kennen we maar één bedrijf dat poko's gebruikte en dat is Boek & Huidekoper (poko B&H).

Van 26-9-1925 is een kaart bekend van de gebruiker Bank voor Nederlandsche Gemeenten (poko BNG) met stempel 's-Gravenhage met zegel R2.

Van 12-3-1926 is briefstuk van poko EL bekend met zegel R10 en stempel 's-Gravenhage. De vroegst bekende poko EL van de firma Electrolux is gebruikt op 12-12-1926. Dit duidt erop dat de machine met PK 1 is geïnstalleerd bij Electrolux in afwachting van de definitieve machine.

Tussen 3-8-1926 en 14-9-1926 is de PK 1 gebruikt te Zaandam bij Pieter Schoen & Zoon (poko SZ 3). Bekend zijn de gebruikte zegels R2, R8, R10 en R26 (zie afbeelding 5).

Afb.5

Tussen 15-6-1927 en 30-6-1927 is de PK 1 gebruikt te Amsterdam bij De Telegraaf (poko DT). Bekend zijn de zegels R2, R9, R13, R14, R19 en R23 (zie afbeelding 6).

Afb. 6

Van PK 2 zijn de volgende gegevens bekend: Van 2-6-1924 is een brief bekend van G.M. Dehlinger met zegel 81. Dehlinger gebruikte verouderde enveloppen van het vroegere adres te Wassenaar en verzond deze uit 's-Gravenhage (zie afbeelding 7).

Afb. 7

Van 26-3-1925 is een briefkaart bekend van N.V. Van den Berg & Co's Metaalhandel uit Amsterdam (poko VDB) met zegel 71.

Van 2-3-1926 een briefstukje bekend gebruikt bij C.Keg te Zaandam (poko CK) met zegel R2.

Tussen 4-3-1926 en 6-4-1926 is PK 2 gebruikt te Groningen bij Theodorus Niemeijer (poko TNG).

Bekend zijn de zegels R2, R5, R8, R10 en R18 (zie afbeelding 8).

Afb. 8

Tussen 24-6-1926 en 19-7-1926 was het ook een periode dat de POKO machine van Pieter Schoen (poko SZ 3) te Zaandam met kon worden gebruikt. De volgende zegels met poko PK 2 zijn bekend R2, R4, R6, R8, R10, R12 en R14 (Zie afbeelding 9)

Afb.9

Schematisch overzicht van PK 1 en PK 2

PK1

Plaats	Bedrijf	Periode/dag	Zegels bekend
Rotterdam	DH	27-1-1923	71
Rotterdam	DH	17-9-1923	71 kopstaand
Den Haag	BSM	16-7/ 21-7-1924	108, 109
Schiedam	HAV	1924	71
Haarlem	B&H	1924/1925	109, 158, R2
Den Haag	BNG	26-9-1925	R2
Den Haag	EL	12-3-1926	R10
Zaandam	SZ 3	3-8/ 14-9-1926	R2, R8, R10, R26
Amsterdam	DT	15-6/ 30-6-1927	R2, R9, R13, R14, R19, R23

PK 2

Plaats	Bedrijf	Periode/dag	Zegels bekend
Den Haag	GM	2-6-1924	81
Amsterdam	VDB	26-3-1925	71
Zaandam	CK	2-3-1926	R2
Groningen	TNG	4-3/ 6-4-1926	R2, R5, R8, R10, R18
Zaandam	SZ 3	24-6/ 19-7-1926	R2, R4, R6, R8, R10, R12, R14

De meeste zegels met de poko's PK 1 en PK 2 zijn schaars tot zeldzaam. De verklaring hiervoor is dat ze zeer kortstondig zijn gebruikt bij de verschillende bedrijven. Na een uitleenperiode gingen de machines meestal terug naar de importeur en werden dan niet gebruikt, of ze werden uitgeleend naar een volgend bedrijf. Gegevens daarover zijn nu nog niet bekend.

Verzamelaars die de poko PK uitgebreid verzamelen hebben soms meerdere exemplaren nodig en daardoor wordt de spoeling erg dun. Tot nu toe zijn mij maar 6 complete poststukken met de poko's PK 1 of PK 2 bekend.

De bovenstaande overzichten van het gebruik van de poko's PK is het beste wat nu gemaakt kan worden, maar is nog lang niet compleet, het vertoont vele hiaten. Waarbij de vermelde datums voor verbetering vatbaar zijn. Deze zijn afkomstig van in de praktijk gevonden stempel datums. De stempels geven veelal geen complete gegevens weer, waarbij de veel gebruikte vlagstempels niet veel toevoegen. Er zijn over de plaats van gebruik ook geen officiële mededelingen bekend.

Hierbij wil ik iedereen die dit stukje leest verzoeken zijn bezit (ook de eventuele dubbele zegels) te inspecteren op mogelijke aanvullingen en deze aan mij door te geven. Het is mijn plan om over enige tijd een update van de gegevens in de Perfinpost weer te geven.

Ik ben William Baekers, Henk Hospers, Nico van der Lee, Nolco Oosterhagen, Ton van Schijndel en postuum Ruud Hammink veel dank verschuldigd voor het geven van informatie uit hun verzamelingen en overige gegevens, waardoor ik dit artikeltje kon schrijven.

Noten

¹⁾ *De poko perforatie PK door Ir. Ruud Hammink, ISBN 90-801001-4-5, uitgave Perfin Club Nederland.*

²⁾ *Postzak nr. 146, Is de eerste Nederlandse poko nu ontdekt? door Jan L. Verhoeven.*

³⁾ *Er zijn nog een aantal POKO machines geleverd zonder perforatieblokje. Een artikel over deze POKO machines is in voorbereiding.*

⁴⁾ *Op POKO machine GM kom ik later nog terug.*